

Med ekskurzijo v Trentino smo se seznanili tudi s čebelarjem na območju Lavarone. Gre za čebelarja prevažalca, ki nima več kot tisoč čebeljih družin in svoje čebele prevaža vse do nasadov pomaranč na Kalabriji. Pri opisu svojega načina čebelarjenja nas je opozoril na pozitivne izkušnje prezimovanja čebel v zaprtih prostorih.

Pokazal nam je veliko skladišče, opremljeno s klimatsko napravo. V tem letnem času (maj) na paletah ni bilo družin, temveč le obodi z rezervnimi satnicami, ki so bili v tem hladnem prostoru zavarovani pred molji.

Poraba zimskih zalog hrane je minimalna. Motnje, ki jih sicer povzročajo zimske spremembe vremena (odjuga - izjemne ohladitve, veter, sonce itd.), se na ta način ne pojavljajo. Posledica tega so minimalne zimske izgube.

Na podoben način čebelari tudi nekí avstrijski čebelar. Za ta namen je preuredil zapuščen hlev in zatemnil okna. Če je stavba dovolj izolirana, so temperaturna nihanja minimalna in prihranjen nam je drag nakup klimatske naprave.

EVROPSKA UNIJA MORA POMAGATI ČEBELARJEM

(Bienenwelt, št. 11, str. 274-275)

Srečanje parlamentarcev Evropske unije M. Ebnerja in A. Lullinga s predstavniki avstrijskih čebelarskih združenj v čebelarskem muzeju "PLATNERHOF" na Tirolskem

Vloga čebel in čebelarstva je tako z ekološkega kot tudi gospodarskega vidika nesporna. Vendar pa so stroški pridobivanja medu v Evropi, predvsem v alpskem prostoru, veliko višji od cenovne ravni, ki velja v svetovnem merilu zaradi higienskih, zdravstvenih, socialnih in vremenskih razmer.

Predstavniki avstrijskih čebelarskih združenj so zahtevali uvedbo opraištvne premije na panj, da bi s tem poravnali stroške zimskega hranjenja. Poleg tega so zahtevali odobritev raziskovalnega projekta za čebelje bolezni, posebej varoze, in uvedbo higienskega testa kakovosti za uvožene vrste medu.

Zgodovina slovenskega čebelarstva

OB 40-LETNICI ČEBELARSKEGA MUZEJA V RADOVLJICI

prof. dr. JOŽE RIHAR

K pisanju sta me spodbudila zapis predsednika komisije za tehnologijo pri ČZS M. Debelaka v Slovenskem čebelarju (97/1:30) ter 40-letnica obstoja Čebelarskega muzeja v Radovljici.

V predvideni osrednji čebelarski raziskovalni postaji pod Rožnikom v Ljubljani naj bi "razstavili tudi etnografsko-muzejski in zgodovinski prikaz čebelarstva na naših tleh," to pa velja samo pozdraviti.

Zdi se mi prav, da bi to zamisel s širšega vidika obravnavala komisija pri ČZS.

Muzej v Radovljici je bil ustanovljen prav za to, da bi prikazal razvoj čebelarstva na naših tleh. V tem je tudi njegov pedagoški pomen. To sta bili tudi osrednji nalogi stro-

kovnih vodij od F. Resmana naprej. Res da so razmere zdaj drugačne, kot so bile leta 1956/57, ko je bilo treba hiteti, da različni domači in tuji zbiralci ne bi pobrali vsega, kar sodi v trajno skupno last. Kljub temu je bil osrednji motiv za ustanovitev muzeja pravzaprav enak, kot ga predvideva nova vzpodbuda v omenjenem zapisu.

Naloge muzeja so bile navedene v referatu J. Riharja na ustanovnem zboru muzeja, 7. 2. 1957. Gradivo zanj sem nabiral vse od jeseni 1955 naprej, saj so mi razstavljali in drugi obiskovalci čebelarske razstave v Ljubljani opisovali, kdo in s kakšnimi nameni prazni čebelnjake po deželi. Ta razstava je pokazala, kako nujno je na

enem kraju zbrati čebelarstvo dragocenosti naše preteklosti.

Brez dvoma je prva naloga čebelarstva muzeja, da na enem mestu zbere zgodovinsko gradivo in informacije o čebelarstvu v preteklosti, da pokaže današnje stanje in nakaže možnosti nadaljnjega razvoja čebelarstva. Zbrano gradivo naj bo tako, da si bo lahko vsak obiskovalec ustvaril sliko o naši čebelarstvu preteklosti, o čebelah in čebelarstvu opremi v naših krajih. Osrednjo pozornost pri tem zasluži za naše kraje značilen kmečki panj, katerega izvor sega po podatkih H. M. Fräsera daleč v preteklost. Kmečke panje, ki so jih pozneje imenovali kranjiči, so po pripovedovanju bohinjskih čebelarjev (J. Strgar, 1922) - v obdobju, ko še ni bilo žag - tesali iz celih debel. Take so v bohinjskem kotu uporabljali še okrog leta 1910. Od tod tudi ime "korito", ki so ga čebelarji na Bohinjski Beli in v njeni okolici uporabljali še po prvi svetovni vojni.

Janševa izpopolnitev gorenjskega panja že od nekdaj vzbuja pozornost tujih raziskovalcev (Armbruster, Weippl, Fraser). Način čebelarjenja v njegovih panjih je povečini tak kot v zdajšnjih ameriških panjih, razširjenih skoraj po vsem svetu.

V obdobju čebelarstva trgovine, predvsem v drugi polovici 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno, ko so kranjske čebele pošiljali po vsem svetu, se je kranjič prilagodil trgovini, se zmanjšal in poenostavil, takšnega pa poznamo še zdaj. Naše in tuje nečebelarje pa so najbolj pritegovale znamenitosti, kakršne so panjske končnice, biser ljudske umetnosti.

Iz poročil v Slovenskem čebelarju je videti, da se je delo za ustanovitev čebelarstva muzeja že začelo, da so jim znani in neznani darovalci pošiljali eksponate, vendar zamisli, žal, v stari Jugoslaviji niso uresničili. Iz tega obdobja je znamenita bogata zbirka več sto panjskih končnic, shranjena v Narodnem muzeju v Ljubljani. (Po letu 1958, ko je bil za poročevalca muzeja izbran S. Mihelič, so bile te zbirke prenešene v radovljiški muzej.)

Muzej naj pokaže prizadevanje za uvedbo panja s premičnim satjem v obdobju racionalizacije, ko so se zlasti na pragu 20. stoletja kresala mnenja, dokler ni zmagoval

Alberti-Žnideršičev panj.

Ta del čebelarstva preteklosti je v marsičem še živ in ga bo mogoče restavrirati. Zaradi tega je zdaj najbolj nujno preprečiti nadaljnje propadanje in izginjanje čebelarstva predmetov, ki so tesno povezani z našo pestro čebelarstvo preteklostjo. Starejši čebelarji bodo z dragocenimi informacijami lahko še izpopolnili to sliko.

Potemtakem utegne imeti naš čebelarstvo muzej več kot le slovenski pomen, saj se naša preteklost v marsičem povezuje s preteklostjo čebelarstva v svetu. Janševa iznajdba in odkritja so postala lastnina vsega naprednega čebelarstva sveta. Kranjska sivka se je z razgibanim trgovanjem razširila v številne tuje dežele in si zaradi svojih prav dobrih pridobitnih lastnosti vedno znova pridobivala prijatelje. Le omenim naj, da Glasnik muzejskega društva za Slovenijo za l. 1919-1920 navaja spomenico, predloženo tedanji pokrajinski vladi v Ljubljani. V njej je med drugim rečeno, "naj se kranjska čebela zavaruje kot naravni spomenik". Čebele so postale materialna dobrina, panjske končnice pa duhovna vrednota, da ne govorimo o vsem drugem, kar povezuje našo čebelarstvo preteklost z zunanjim svetom.

S tega vidika bo čebelarstvo muzej zanimiv tudi za tujca.

Za ponazoritev omenjene naloge bodo dobrodošli stari kmečki panji, panjske končnice, koši iz Haloz in Slovenskih goric, matičnice, različni izboljšani in pošiljalni panji in panjički, prašilčki, stiskalnice za voske, pitalniki, tiskovine, medalje, odlikovanja, korespondenca, fotografije, risbe in drugi predmeti, ki so v zvezi z znamenitimi osebnostmi minule dobe. Prav tako sodijo sem spominki in predmeti vseh vrst, z upodobljeno čebelo ali panjem.

Poleg zgodovinske je pomembna tudi znanstvena (naravoslovna) stran muzeja. V njej naj bodo zbirke, ki bodo prikazovale biologijo čebele, našo kranjsko sivko, njene križance in sosednje tuje čebelje pasme, anomalije pri naši čebeli (albinizem, ginandromorfizem ipd.), fotografije satov, zbirke voskov in medov, rojev v različnih krajih, časih in oblikah ter zanimivosti vseh vrst. Muzej bo imel tudi vzgojni namen. V njem naj bi bili primerek opazovalnega pa-

nja, anatomski grafični prikazi čebel, skice sodobnih panjev in čebelnjakov, karte cvetnega prahu, herbariji medovitih rastlin in različne druge zanimivosti za čebelarje in ljubitelje čebelarstva. Zbirke in razstavljene potrebščine naj spodbujajo naprednejše čebelarstvo.

Gradivo muzeja bo tako stalna razstava za ekskurzije, hkrati pa tudi podlaga za študij minulega in zdajšnjega stanja. Dvojnike stalnih zbirk si bodo zainteresirani lahko izposodili za različne razstave doma in v tujini. Tako bo specializirani čebelarški muzej med večstransko vlogo. Predstavil bo gospodarski pomen čebelarstva v preteklosti in sedanjosti, pokazal tesno povezanost čebelarstva s preostalim kmetijstvom ter navajal k nadaljnjemu razvoju.

Postane naj stalna čebelarška razstava, na kateri bodo zastopani tradicija, napredek znanosti v čebelarstvu in razvoj novih metod v čebelarjenju. Tako bo postal trdna opora za razsvetljevanje čebelarjev.

Prepričani smo tudi, da bo delo na tem področju poživilo zanimanje za čebelarstvo nasploh in mu prodobilo nove prijatelje." Če bi muzej v Radovljici obiskali zdaj, bi brez dvoma ugotavljali, da so zbirke na visoki ravni in v skladu z zastavljenimi cilji. Logično je, da si tolikšnega bogastva, npr. panjskih končnic, ki so jih vsa leta predstavljali doma in v tujini, po mojem ne more zamisliti noben drug muzej v Sloveniji. Samo po sebi umevno je, da so pri predstavi naše čebelarške preteklosti za pedagoške namene pomembnejše oblike in velikost kmečkega panja na Slovenskem v obdobju intenzivnega pridelovanja medu (Glavar, Janša, Goličnik, Furlan), oblike kranjičev v obdobju trgovanja z živimi čebelami (Rothschütz, Ambrožič, Strgar in drugi), panji v obdobju "mobilizacije", tj. ob uvajanju kranjičev različnih vrst v obdobju opremljanja panjev s premičnimi sati.

Vse te oblike, pa seveda tudi vrsto sodobnih panjev, najdemo v gorenjskem muzeju ter še veliko drugega, povezanega s čebelami.

Vendar kot tedaj tudi zdaj ne gre za to!

Ko smo se v letih 1956/57 zavzemali za ustanovitev čebelarškega muzeja, sem se moral odločiti, ali naj bo muzej specializiran, tj. samo čebelarški, ali v okviru Etno-

grafskega muzeja, kateremu so takratni društveniki podarjali eksponate (predvsem panjske končnice). Prav tako nekaterim ni bila všeč odločitev za Radovljico, ker so hoteli imeti muzej v Ljubljani, in kot tretje, kar je odločilo o uspešnosti, je bila izbira vodij muzeja, domačinov Franca Resmana in entomologa - preparatorja Rudolfa Rakovca.

Menim, da je opredelitev namena muzeja zdaj že precej ožja: eksponati naj bodo pomožna učila pri vzgoji tako visokošolcev kot članov čebelarških krožkov. Tako tedaj kot zdaj je zame zanimivejša namestitvev zunaj Ljubljane, npr. na Veseli gori pri Šentrupertu na Dolenjskem ali v polhograjski graščini. Prepričan sem, da bo tako na enem kot drugem kraju mogoče najti krajevne vnetiče, to pa utegne biti odločilno za dotok eksponatov v muzej. Pravzaprav je na Veseli gori že zametek čebelarškega muzeja. Tam tudi ne bi bilo težav s širitvijo prostora. V bližini je Lanšpreš, kjer je deloval Peter Pavel Glavar, hkrati pa na območju Čebelarškega društva Trebnje, ki ima v okviru FAO v Sloveniji posebno mesto.

Neposredna bližina Ljubljane, vendar že zunaj mestnega območja, je tudi Polhov Gradec. V obnovljeni graščini bi se bilo bržkone mogoče vsidrati. K delu bi verjetno kazalo povabiti upokojenega šolskega upravitelja Jožeta Kavčiča. Dobrodošla bi bila tudi bližina Čebelarstva, d.o.o., ki ga vodi mag. M. Božnar. Čebelarško društvo "Dolomiti" ima v domu čebelarjev primerno dvorano za 80 in tudi več ljudi.

Prepričan sem, da bi pri izbiri gradiva radi pomagali tudi organizatorji razstav, kakršna je bila npr. leta 1995 v okviru Belokranjskega muzeja v Metliki. Na njej je bilo razstavljenih kar nekaj predmetov, ki bi sodili v zbirke. Več o tem bi vedela predsednik čebelarškega društva inž. Janez Gačnik in Lojze Kastelic kot osrednji razstavljalec.

Ob vabilu komisije za tehnologijo pri ČZS sem se spomnil na začetek ustanavljanja radovljiškega Čebelarškega muzeja, ki letos praznuje svojo 40-letnico. Upam, da bo gornje gradivo v pomoč pri uresničevanju zastavljenega načrta.

Vir: Rihar, J. (1987), Ob 30-letnici Čebelarškega muzeja. Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, Slovenska matica, 9:169-184.